

№ 12(56). S.35-39.

19 Borodaj V.A. Ekonomika predpriyatiya (organizacii): uchebnoe posobie/V.A. Borodaj, E.V. Galenko, L.V. Degteva [i dr.]. N.Novgorod: Professional'naya nauka, 2018. 500 s.

20 Nadol'skaya N.A. Ekonomicheskii analiz hozyaistvennoi deyatel'nosti predpriyatiya: ucheb. posobie. Ekaterinburg: Izd-vo Ural. gos. ekon. un-ta, 2017. 172 s

РЕЗЮМЕ

Проведение анализа дебиторской и кредиторской задолженности позволяет определить: состав и структуру этих задолженностей, их изменение в динамике за период, риски непогашения дебиторской задолженности и возможную невостребованность кредиторской, определить показатели качества, ликвидности и оборачиваемости как дебиторской, так и кредиторской задолженностей, их влияние на финансовое состояние предприятия. По результатам анализа разрабатываются мероприятия по оптимизации величины и доли дебиторской задолженности в оборотных активах предприятия, а также величины и доли в обязательствах кредиторской задолженности, соотношения дебиторской и кредиторской задолженности предприятия.

Для анализ дебиторской и кредиторской задолженности необходима оценка ее динамики и структуры, как в целом, так и по видам, по качеству (с выделением просроченной и т.п.), по отдельным контрагентам (если речь о крупных контрагентах или группах контрагентов). Важным направлением анализа является анализ оборачиваемости и периода оборота как дебиторской задолженности, так и кредиторской (сколько дней обращается в среднем дебиторская и кредиторская задолженность, в том числе, по ее видам, группам контрагентов или отдельным контрагентам), на основе чего возможно рассчитать показатели операционного и финансового цикла.

УДК 338.48(574)

МРНТИ 06.71.57

Габбасова Ж.Ж., экономикалық ғылым магистрі, негізгі автор, <https://orcid.org/0000-0001-7841-4981>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ., 090009, Қазақстан Республикасы, dzhuma1981@mail.ru

Талғатов Н.Т., студент, <https://orcid.org/0000-0002-9859-004X>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ., 090009, Қазақстан Республикасы, nurasyl30.02@mail.ru

Gabbasova Zh.Zh., master of Economic Sciences, the main author, <https://orcid.org/0000-0001-7841-4981>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, dzhuma1981@mail.ru

Talgatov N.T., student, <https://orcid.org/0000-0002-9859-004X>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, nurasyl30.02@mail.ru

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТУРИЗМНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН ДАМУ МҮМКІНДІКТЕРІ CURRENT STATE AND OPPORTUNITIES FOR TOURISM DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN

Аннотация

Бұл мақалада қазіргі уақыттағы туризмнің даму жағдайы баяндалады. Онда туризмді дамытудың жолдары мен атқарылатын жұмыстар көрсетіледі. Мақалада жалпы туризм мен Қазақстандағы туризмнің қазіргі жағдайы мен даму мүмкіндіктері туралы айтылады. Туристік қызметтің негізгі белгілері, туризмнің дамуы үшін қажетті шарттар анықталды. Қазақстанға келу туризмінің көрсеткіштері келтірілді. Ішкі туризмді және Қазақстанға келу туризмін

дамытуға кедергі келтіретін факторлар айқындалды. Сонымен қатар туризм елдің танымалдығын, әлемдік қауымдастықтағы және елдердің азаматтары арасындағы беделін көтеретіні айтылады.

Мақалада туризм Қазақстандағы басым салалардың бірі екеніне баса назар аударылған. Авторлар кешенді бағалау негізінде республиканың туристік қызметіндегі әлсіз жақтарын анықтай алды. Туристік саланы дамыту ерекшеліктері анықталды және оның ел экономикасына қосқан үлесі айтарлықтай емес екен, бірақ туристік фирмалар саны артып, туристік лектер ұлғайып келеді. Талдау нәтижелері негізінде анықталғандай, көп үлесті көшпелі туризм құрап отыр, бірақ кіріс туризмін дамыту ел экономикасы үшін тиімді болып табылатыны анық. Қорытындысында, туризмнің дамуын тежейтін және оларды шешу кезінде жағдайды жақсартуға болатын факторлар анықталып, Қазақстанда туризмді дамыту үшін қажетті іс-шаралар ұсынылған.

ANNOTATION

This article describes the current state of Tourism Development. It will show the ways of development of Tourism and the work done. The article describes the current state and opportunities for the development of tourism in Kazakhstan and tourism in general. The main features of tourist activity, the necessary conditions for the development of tourism have been identified. The indicators of inbound tourism in Kazakhstan are presented. Factors hindering the development of domestic and inbound tourism in Kazakhstan have been identified. It is also noted that tourism increases the popularity of the country, its prestige in the world community and among the citizens of countries.

The article emphasizes that tourism is one of the priority sectors in Kazakhstan. Based on a comprehensive assessment, the authors were able to identify weaknesses in the tourist activity of the Republic. The specifics of the development of the tourism industry have been identified, and its contribution to the country's economy is not significant, but the number of travel companies is increasing, and tourist flows are increasing. Based on the results of the analysis, the largest share is accounted for by outbound tourism, but it is obvious that the development of inbound tourism is beneficial for the country's economy. As a result, the factors that hinder the development of Tourism and can improve the situation in their solution are identified, and the necessary measures for the development of tourism in Kazakhstan are proposed.

Кілтмі сөздер: туризм, турист, саяхат, экономика, Қазақстан, Қазақстандағы туризм.

Key words: tourism, tourist, travel, economy, Kazakhstan, tourism in Kazakhstan.

Кіріспе. Туризм әлемдік қауымдастық үшін ең табысты және қарқынды дамып келе жатқан сала болып табылады, жалпы табыстың 10% құрайды. Туризм бизнесі 21 ғасыр экономикасының жетекші саласы болып табылады және туризмнің экономикалық дамудағы үлесі статистикалық мәліметтермен анықталады. Туризм көптеген елдердің экономикасы мен жаһандануына елеулі әсер ететін маңызды әлеуметтік және саяси құбылысқа айналды. Туризм қазіргі таңда өңдеу өнеркәсібіне, мұнай-газ өндіруге және машина жасау салаларына инвестиция салудың тиімділігімен салыстырғанда қолайлы және жоғары табысты сала болып табылады. Турист – саяхаттаушы және өзінің әдеттегі ортасынан тыс жерлерге баратын, оны қызықтыратын туристік ресурстар бар адам [1].

Туризм және саяхат индустриясы 21 ғасырда бүкіл жер шарына кеңейіп, жаһандық сипат алды. 2008 жылы әлем бойынша 922 миллион адам саяхатқа шыққан екен. Дүниежүзілік туристік ұйым туризм мен саяхат 2009 жылы тікелей немесе жанама түрде 220 миллион жұмыс орнын ашты деп мәлімдей отырып, туризмді экономиканың ең қарқынды дамып келе жатырған секторларының бірі ретінде көрсетуге толық негіз бар деп атап өтті. Басқаша айтқанда, туризм индустриясында жыл сайын шамамен 300 миллион адам жұмыс істейді. 2008 жылдың шілде айындағы жағдай бойынша жер тұрғындарының саны 6,7 миллиард адамды құрады, демек, жер тұрғындарының 1/7 бөлігі саяхаттауға мүмкіндік алды. Жалпы алғанда, туризм саласында 1 миллиард 200 миллионнан астам адам айналысады, бұл қазірдің өзінде әрбір бесіншіден астам. Әртүрлі деректер бойынша 2012 жылдың соңы – 2013 жылдың басында жер халқының саны 7 миллиардқа дейін өссе, 2050 жылға қарай ол 9 миллиард адамнан асады деп

пайымдайды. Дүниежүзілік туристік ұйымның болжамы бойынша 2020 жылға қарай саяхатшылар саны 1,6 миллиардқа жетеді деп пайымдаған еді. Бұл сандар қазіргі туризмнің жаһандық сипаты туралы тұжырымды растайды [2].

Туризмді ең алдымен демалыспен байланыстырады. Демалыстың осы немесе басқа түрлері танымал болып, тренд пен сән қалыптастырады. Бос уақыт сәні, киім сәні секілді әрдайым өзгеріп тұрады. Туристік сән Батыста бар және ол отандық туристік сәнге өзіндік әсерін тигізеді. Канар аралдары, Гоа немесе Борнеодағы жабайы джунгли, мұзды Антарктида - соңғы уақыттағы туризмде ең көп сұранысқа ие болды. Жер бетінде туризм пайдаланбаған жерлер қалмағандықтан, Voyage журналы атап өткендей, ескі жерлерге жаңа жолмен саяхаттау сәнге айналды, олар: Венаға - дебютант балына, Парижге - Людовик XIV балына, Шотландияға – елестер қамалына, Атлантида тұру, Джумейрадағы «Бурдж әл-Араб» қонақүйінің немесе Дубай шөліндегі суперэкологиялық Аль-Маха қонақ үйінің немесе Мароккодағы Риад сарайының қонағы болу.

Соңғы онжылдықта туризм таптық және қабаттық шекараларды еңсеріп, жарқын әлеуметтік құбылыстан қазіргі заманғы адамның өмір салты мен стиліне айналды. Туризм шетелдік көлік пен саяжай сияқты табыс пен гүлденудің символына айналды. Адам қайда, қашан және қаншалықты саяхаттауға немесе демалуға мүмкіндік береді, оның байлығын және әлеуметтік жағдайын анықтау оңай. Бірнеше ондаған жылдар бойы туризм элиталық ойын-сауық пен ақсүйектердің көңіл көтеруінен жаппай және бәрін қамтитын ойын-сауыққа айналды [3,6].

Жаһандану дәуірінде адамдар барлық жерге баруға құштарлықты иемденді. Шын мәнінде, ұлы географиялық ашылулар дәуірінде олар барлық жерде болды. Қазір әлемнің түкпір-түкпірінен келген саяхатшыларды ерекше табиғи ландшафттар, сәулет ескерткіштері мен діни ғибадатханалар, ұлттық-мәдени дәстүрлер, әртүрлі мәдениеттердің таңғаларлық күші қызықтырады.

Адамдардың орасан зор массасын жылжытатын, қуатты туристік ағындарды құра отырып және өз орбитасына көбірек саяхатшыларды, ресурстар мен бағыттарды тарта отырып, туризм шынымен де жаһандық көпмәдениетті, көпэтникалық және көп конфессиялық кеңістік болып табылады. Кез келген қонақ үй көпмәдениетті және көп ұлтты кеңістіктің үлгісі болып табылады. Осыған байланысты туризмнің басты артықшылығы, сапасы, сипаттамасы және әсері толеранттылық болып табылады [7].

Туризм әртүрлі нәсілдердің, мәдениеттердің, этностардың, діндердің, көзқарастардың, идеялардың, әлеуметтік топтардың, әдет-ғұрыптар мен дәстүрлердің, жас пен жыныстың өкілдерін біріктіріп қана қоймайды, сонымен қатар өзінше бір балқытатын қазандық болып табылады. Туризм бір өркениеттің адамдарын басқа өркениеттердің тасымалдаушыларымен таныстырады, біздің әлемнің байлығын, алуан түрлілігін және бірегейлігін ашады. Қазіргі әлемде туризм өзін-өзі дамытып келеді және енді оны жай ғана мәдени феномен ретінде қарастыруға болмайды. Жаһандану жағдайында туризм белгілі бір туристік мәдениеттің тасымалдаушысына айналады, туристік бағыт пен оның құрамдас бөліктеріне күшті мәдени әсер етеді. Туризм өзімен бірге ең алдымен туризмнің жаһандық этикалық кодексінде көрініс тапқан басқа мәдениетті алып келеді. Кодекстің бірінші бабы туризмнің халықтар мен қоғамдар арасындағы өзара түсіністікке қосқан үлесін растайды [10].

Адамның ғаламдық әрекеті ретінде туризм жанама түрде де, тікелей де өзінің орбитасында барлық басқа салаларды қамтиды және олардың өзіндік ерекшеліктерін, артықшылықтары мен кемшіліктерін жинақтайды. Туризм әсірелеп айтсақ, адам білімі мен дағдысының барлық салаларын қамтиды: тарих, дін, өнер, медицина, технология мен технология, өнеркәсіп пен өндіріс. Туризм - бұл бүкіл әлем. Өзінің серпінді дамуымен туризм индустриясы мәдениет ғылымының көрнекі саласына көбірек енуде. Ғылыми ортада туризм мәдениеті туралы жиі айтылады. Мәдениет пен туризм бір-бірімен тығыз байланысты және адамзаттың дамуымен бірге жаңа дамуды қажет етеді. Туризм мәдениеті гуманитарлық білім беруде, эстетикада, экономикада және мәдени алмасуда маңызды рөл атқарады. Туризмнің әскери қақтығыстарды тоқтату күші жоқ, бірақ ол әртүрлі мәдениеттер мен әлеуметтік жүйелердің адамдары арасындағы алмасуды үздіксіз кеңейте отырып, өзара түсіністік пен төзімділікті дамыта алады. Бұл туризм мәдениетін зерттеудің маңыздылығына одан әрі көз жеткізеді [11,15].

Туризмді дамыту халыққа әлеуметтік-мәдени қызмет көрсету жүйесін жетілдіреді, тиісті инфрақұрылымды жаңғырту ресурстарын ұлғайтады, өмір сүру сапасын арттырады. Туризм елдің танымалдығын, әлемдік қауымдастықтағы және елдердің азаматтары арасындағы беделін көтереді. Ол халықаралық достық қарым-қатынасты күшейтеді, қоғамдық дипломатияны дамытады, аудандар мен елдер арасындағы қарым-қатынастарды нығайтады. Туризмнің даму деңгейі қоғам әлеуетінің, оның материалдық жағдайы мен рухани байлығының өзіндік көрсеткіші болып табылады [16].

Әлемдік тәжірибе бойынша, туризмнің қарқынды дамуы үшін келесі шарттар қажет:

- тұрақты әлеуметтік-экономикалық жағдай (жалпы әлемде, белгілі бір елде және нақты аймақта);
- шекарадан өту кезінде және қонақтарды қабылдау кезінде әкімшілік және бюрократиялық кедергілердің болмауы;
- тартымды демалыс ресурстар (табиғи-климаттық және мәдени-тарихи);
- дамыған туризм инфрақұрылымы және білікті кадрлар;
- қызмет көрсетудің жоғары деңгейі, жайлы тұруды, қонақжайлылықты, қызметкерлердің мәдениетін және кәсібилігін қамтамасыз ету;
- ыңғайлы және қауіпсіз көлік, сенімді байланыс;
- қозғалыс еркіндігі және саяхатшылардың құқықтарының кепілдіктері, олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- нақты турлар үшін туристік ұйымдар мен олардың құрылымдық бөлімшелерінің жоғары жауапкершілігі;
- территорияның оң туристік имиджі, туристерге қызмет көрсететін фирмалар мен компаниялардың жоғары беделі.

Туристік қызметтің бірнеше негізгі белгілері бар.

Бірінші және ең маңыздысы, материалдық салалардан айырмашылығы, туризм индустриясы өнімді емес, тәжірибені экспорттайды. Бұл мүмкіндікті жақсырақ ашу үшін біз мысал келтіреміз. 1 тонна мұнайды 100-150 долларға экспорттауға болады. Бұл ретте сатылған мұнай елден тыс жерлерге шығып, жердің ішкі бөлігіндегі оның қоры енді қалпына келтірілмейді. Бірінші дәрежелі қонақүйдегі нөмір сізге 100-150 доллар әкелуі мүмкін, бірақ күн сайын! Ол жылына ондаған мың доллар бере алады, жеті немесе сегіз теміржол мұнай цистерналарын экспорттау қажеттілігін болдырмайды. Бұл басқа қалпына келмейтін табиғи ресурстарды экспорттауға да қатысты. Турист, алайда, елден әсерден басқа ештеңе алмайды (виртуалды өнім), бірақ айтарлықтай материалдық - ақша қалдырады. Бұл қасиет қайта қалпына келмейтін ресурстарды (мұнай, газ, металдар) экспорттайтын және сонымен бірге туризмді дамытуға жағдайлары бар мемлекеттер үшін өте маңызды.

Екінші белгі өнім мен қызметтің ерекшелігімен, оларды тұтынушыға жылжыта алмауымен байланысты. Өндіруші немесе сатушы емес, турист оларды өндіретін жерге көшуі керек. Бұл ерекшелік объективті себептерге байланысты. Өйткені, туристке Байкал, Балатон немесе Альпі тауларын көшіру мүмкін емес. Демек, үшінші қасиет пайда болады. Ол туристік индустрияның өнімдері тек тұтыну кезінде сынауға болатын қызметтер жиынтығы болып табылатындығынан тұрады. Осыған байланысты туристік өнімді табысты өткізу тұтынушылар мен сатушылар арасындағы ерекше сенімді қарым-қатынасты болжайды. Сондықтан туроператорлар мен турагенттердің, қонақүйлер мен авиакомпаниялардың жоғары беделі мұнда өте маңызды [17].

Туризм Қазақстан экономикасының қарқынды салаларының бірі. Елімізде туризмді жетілдіру үшін барлық алғышарттар жасалған: қолайлы географиялық жағдай, кең аумақ пен алуан түрлі жер ландшафттары, өміршең дәстүрлер, жылы қонақжайлылық, тамаша ас мәзірі және салыстырмалы түрде еңбек ресурстарының төмен шығындары.

Туризмді дамытудағы өзекті мәселелердің бірі туристік кадрларды дайындау болып табылады. Қазіргі таңда Қазақстанда туризм менеджерлерін дайындайтын 28 жоғары оқу орны бар, оның ішінде мемлекеттік, жеке және ресейлік филиалдар бар. Қазақстанда мұндай кадрларды даярлаудың негізі 1992 жылы қаланған еді. 2017 жыл Қазақстан үшін туризмнің дамуына бірден-бір бетбұрыс болды. Себебі жыл басында Мемлекет басшысының

тапсырмасымен Мәдениет және спорт министрлігіне біріктірілген Индустрия және туризм комитеті құрылды.

Қазақстанда жалпы 400-ден астам туристік фирмалар бар, олардың әлемнің 80 еліндегі туристік агенттіктермен келісімі бар. Туризмнің дамыған аймақтарына Алматы, Шығыс Қазақстан, Қарағанды, Павлодар, Оңтүстік Қазақстан облыстары, сондай-ақ Алматы және Астана қалалары жатады. Осы облыстар мен қалалардағы туристік агенттіктер 88 пайыз қызмет көрсетеді. Қазақстан азаматтары ең көп баратын елдер: Ресей, Польша, Түркия, Қытай, Корея, Германия және Біріккен Араб Әмірліктері. Ал туристер келетін елдер: Ресей, Германия, Қытай, Польша, Пәкістан және Түркия. Туристерді тасымалдауда авиакомпаниялар үлкен роль атқарады. Көптеген туристер шетелдік әуе компанияларына қызығушылық танытып, ұлттық әуе компанияларының рөлі төмен. «Air Kazakhstan» акцияларының мемлекетке өтуі болашақта ұлттық әуе тасымалының маңыздылығын арттырады деген сенім бар [18].

Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық даму деңгейі қазіргі таңдағы туризмнің жаппай дамуын тежеп отыр. Қазақстанда кейбір адамдар туризмді ашу тиімсіз деп санайды. Бірақ бұл қате пікір екенін түсіндіру қиын емес. Туризмнің тиімді екендігін, әлемнің дамыған елдеріндегі экономикасындағы туризмнің рөлі арқылы көре аламыз. Әрине, елімізде туризмді дамыту мақсатында жұмыстар атқарылуда. Қазақстанның туризмді дамытудың әлеуеті зор. Бәлкім, жақын болашақта жер шарының түкпір-түкпірінен туристер табиғи ресурстарға бай бірегей елімізге сапар шегеді деген ойдамыз.

Көріп отырғаныңыздай, Қазақстан Республикасындағы туризм республикаға валюталық түсімдерді жұмылдырмайтын сала болып табылады, керісінше, әсерлі ауқымда валютаның ағып кету арнасы болып табылады. Шетелде демалу туралы ұсыныстардың көшкіні Қазақстанда сұранысқа ие болғаны анық, өйткені ол жерде туристерге қолайлы бағамен жоғары сапалы қызмет ұсынылды. Сонымен қатар, отандық турист үшін шетелде демалу Қазақстанға қарағанда әлдеқайда арзан болатын жағдай жиі кездеседі.

COVID-19 пандемиясы бүкіл әлем бойынша туризмді шарпыды. Кестеден көріп отырғанымыздай келу туризмінің жаһандық көрсеткіштері 2020 жылдың бірінші тоқсанында алдыңғы жылмен салыстырғанда 28,6%-ға төмен болса, екінші тоқсанда әлем бойынша ең қатал карантиндік шектеулер енгізілген кезде шетелдік туристердің әлемдік легі 18,4 есеге қысқарды (ал Қазақстанда бұл кезде 16,7 есеге азайды). Дүниежүзілік туристік ұйымның статистикасына сәйкес жалпы 2020 жылы шетелдік туристердің әлемдік легі 3,8 есеге азайды. Мұндай мәліметті energyprom.kz келтіріп отыр [21].

Кесте 1 – Келу туризмінің көрсеткіштері, млн адам

Тоқсан	2020	2019	Айырмашылық, %
Әлем бойынша			
1 тоқсан	212,44	297,34	-28,6
2 тоқсан	20,34	373,97	-94,6
3 тоқсан	98,82	458,47	-78,4
4 тоқсан	47,78	323,81	-85,2
Қазақстан бойынша			
1 тоқсан	1,41	1,64	-14,1
2 тоқсан	0,13	2,20	-94,0
3 тоқсан	0,24	2,60	-90,7
4 тоқсан	-	2,07	-

Қазақстанның түрлі өңірлеріндегі туристік фирмалар санының арақатынасы олардың басым көпшілігінде туризм нашар дамығанын және жақсы дамыған жағдайда оның дамуы республиканың ішкі және сыртқы туризмін дамытуда үлкен әлеуетке ие болатынын көрсетеді.

Ішкі туризмді дамытуға кедергі келтіретін факторлар:

- ішкі турлар бағасының қымбаттығы;
- туристік өнімдердің тартымды еместігі (қызмет көрсету деңгейі бойынша да, бағдарламалардың әр түрлілігі бойынша да);

- ұсынылатын қызметтер сапасы мен бағасының сәйкес келмеуі.

Қазақстанға келу туризмінің дамуын тежейтін мәселелер:

- туризм инфрақұрылымының нашар дамығандығы;
- қонақүй және басқа да қызметтер бағасының қымбаттығы;
- курорттық аймақтарда инженерлік-техникалық инфрақұрылымның нашар дамығандығы;
- көптеген аймақтарда ақпараттық-жарнамалық қызметтердің дамымағандығы;
- тартымды мәдени-тарихи турлардың болмауы;
- халықаралық нарықтарда Қазақстанның танымалдығының төмендігі.

Сонымен қатар, шетелдік туристер үшін ерекше қызықты Қазақстанның тартымды ішкі рекреациялық-туристік ресурстары бар, бұл ұлттық парктер, таулар, көлдер, дала, табиғи ландшафттар. Шетелдік туристер үшін іскерлік туризмнен өзге, мәдени-танымдық, тау-шаңғы және экологиялық туризм тартымды болып табылады. Шетелдік сарапшылардың айтуынша, туризм түрлерін саралау саладағы тәуекелдерді азайтуға мүмкіндік береді. Сондықтан туризмнің бірнеше түрін дамытқан жөн [22].

Осылайша, туристерді Қазақстанға іскерлік мақсаттағы келулер емес, демалыс тұрғысынан келулер көбірек қызықтырады. Соңғы 3 жылда Қазақстанға келген резидент еместер санының қарқыны төмендеді – соңғы 3 жылда 2,5 есеге, яғни 60% - ға дерлік құлдырады. Қазақстанға келушілердің көпшілігі (90%) Алматы қаласына келеді.

Қазақстанда туризмді дамытуға қажетті мүмкіндіктердің барлығы бар. Қазіргі кезде негізгі көрсеткіштердің өсіп отырғанына қарамастан, ішкі туризм мен Қазақстанға келу туризмі нашар дамып отыр. Осы бағыттар бойынша белсенділікті көтеру үшін сервисті жақсартуға, тартымды туристік бағдарламалар әзірлеуге және халықаралық нарықта танымалдықты көтеруге баса назар аудару қажет. Қазақстанда туризмді дамыту үшін келесі іс-шараларды ұсынамыз:

- қолданбалы қолөнер шеберханалары бар этникалық ауылдар құра отырып, мәдени-танымдық туризмді дамыту;
- әр түрлі тұтынушылар үшін бағдарламалардың анимациялық түрлерін дамыту;
- елдің ресурстарын есепке ала отырып, экологиялық туризмді дамыту;
- әлемдік нарықтардағы қажеттіліктерді есепке ала отырып туристік маршруттардың мәліметтер базасын ағылшын тілінде қалыптастыру.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 A.Tlesova, S.Primbetova, M.Sultanova, S.Yessengaliyeva, Zh.Yerzhanova. Innovative Activities in the Field of Hotel Business and Tourism. (2021). Journal of Enviromental Management and Tourism(Volume XI, Winter), 8(48): 1973 - 1987. DOI:10.14505/jemt.v11.8(48).10 <https://journals.aserpublishing.eu/jemt/issue/view/181>

2 Киндербаева, Д. Как "разбудить " отечественный туризм? [Текст] / Д.Киндербаева // Приуралье . - 2015. - 17 сентября. - С. 13

3 Тлеуберген, М.А. Перспективы развития туризма в развивающихся странах на примере Республики Казахстан [Текст] / М.А.Тлеуберген // Экономика: стратегия и практика. - 2016. - № 4 (40). - С. 84-92 . - ISSN 1997-9967

4 Ордабаева, М. Туризм в Восточно-Казахстанской области: потенциал, экономическое значение и перспективы развития [Текст] / М.Ордабаева // Вестник НАН РК. - 2017. - № 2. - С. 266-271 . - ISSN 1991-3494

5 Bunghez C.L. Marketing strategies of travel agencies: A quantitative approach. Sustainability (Switzerland), 2020, 12(24), pp.1-20

6 Xie L., Guan X., Cheng Q., Huan T.-C.T.C. Using customer knowledge for service innovation in travel agency industry. Journal of Hospitality and Tourism Management, 2020, 45, pp.113-123

7 Устенова, О.Ж. Оценка современного состояния развития туризма в Казахстане [Текст] / О.Ж.Устенова, Б. Б. Жунусбекова, З.Е.Намазбаева // Статистика, учет и аудит. - 2017. - № 2 (65). - С. 173-178 . - ISSN 1563-2415

8 Шимырбаева, Г. Путь к сердцу туриста лежит через Алматы [Текст] / Г.Шимырбаева // Казахстанская правда. - 2021. - 6 октября. - С. 1,4

- 9 Бисенғалиев, Е. На священной земле Хан Ордасы [Текст] / Е.Бисенғалиев // Приуралье. - 2021. - 7 мая. - С. 3
- 10 Сейдалықызы, Ш. Оптимизация туристских компаний в условиях карантина и закрытия границ [Текст] / Ш.Сейдалықызы // Изденіс-Поиск /сер.естеств. и техн. наук/. - 2021. - № 1. - С. 228-232 . - ISSN 1560-1730
- 11 Складенко, С. О развитии экологического туризма на территории Иле-Алатауского Национального парка [Текст] / С. Складенко // Qansonar. - 2021. - № 2(30). - С. 28 . - ISSN 1998-4001
- 12 Тлеуова, Б.М. Развитие туризма в Казахстане [Текст] / Б.М.Тлеуова // Современное образование в школе, колледже и ВУЗ-е. - 2020. - № 4(57). - С. 35-37. - Библиогр. в конце ст.
- 13 Сериков, Д. Золотые старатели переключаются на геологический туризм [Текст] / Д.Сериков // Геология и недропользование Казахстана. - 2020. - № 3 (10). - С. 8
- 14 Тлеубердинова, А.Т. Факторный анализ развития туристского предпринимательства в Казахстане [Текст] / А.Т.Тлеубердинова, Ж.М.Шакина, Д.М.Салауатова, Stephen Pratt // Экономика: стратегия и практика. - 2020. - № 1 (15). - С. 89-100 . - ISSN 1997-9967
- 15 Martin H.S., de los Salmones Sanchez M.M.G., Herrero A. Residents' attitudes and behavioural support for tourism in host communities. Journal of Travel and Tourism Marketing, 2020, 35(2), pp.231-243
- 16 Kuhzady S., Ghasemi V. Factors influencing customers' satisfaction and dissatisfaction with hotels: A text-mining approach. Tourism Analysis, 2019, 24(1), pp.69-79
- 17 Дементиевская, О. Сакральное место [Текст] / О.Дементиевская // Литер. - 2019. - 1 ноября. - С. 8
- 18 Мамраева, Д.Г. Мировой опыт развития сельского туризма [Текст] / Д.Г.Мамраева, З.Н.Борбасова, Л.В.Ташенова // Проблемы агорынка. - 2019. - № 2. - С. 107-115 . - ISSN 1817-728X
- 19 Игнатъева, И. А. Туризм и ООПТ в России: неразрывная связь или непримиримое противоречие [Текст] / И. А. Игнатъева // Степной бюллетень. - 2019. - № 53. - С. 7-12 . - ISSN 1684-8438
- 20 Сошнина, В.П. Особенности познавательного туризма в степных ландшафтах Центрально-черноземного заповедника [Текст] / В.П.Сошнина // Степной бюллетень. - 2019. - № 53. - С. 13-17 . - ISSN 1684-8438
- 21 Кошкина, А.И. Опыт организации степных туров в Казахстане [Текст] / А.И.Кошкина, В.В.Воронова, С.Б.Камиева // Степной бюллетень. - 2019. - № 53. - С. 32-35 . - ISSN 1684-8438
- 22 Маевский, Я. Қазақстанда агротуризмді дамытуға мүмкіндік мол [Текст] / Я.Маевский // Tenge monitor. - 2019. - 7 наурыз. - Б. 1, 4

REFERENCES

- 1 A.Tlesova, S.Primbetova, M.Sultanova, S.Yessengaliyeva, Zh.Yerzhanova. Innovative Activities in the Field of Hotel Business and Tourism. (2021). Journal of Enviromental Management and Tourism(Volume XI, Winter), 8(48): 1973 - 1987. DOI:10.14505/jemt.v11.8(48).10 <https://journals.aserpublishing.eu/jemt/issue/view/181>
- 2 Kinderbaeva, D. Kak "razbudit' " otechestvennyi turizm? [Tekst] / D.Kinderbaeva// Priural'e . - 2015. - 17 sentyabrya. - S. 13
- 3 Tleubergen, M.A. Perspektivy razvitiya turizma v razvivayushchihsya stranah na primere Respubliki Kazahstan [Tekst] / M.A.Tleubergen // Ekonomika: strategiya i praktika. - 2016. - № 4 (40). - S. 84-92 . - ISSN 1997-9967
- 4 Ordabaeva, M. Turizm v Vostochno-Kazahstanskoi oblasti: potencial, ekonomicheskoe znachenie i perspektivi razvitiya [Tekst] / M.Ordabaeva // Vestnik NAN RK. - 2017. - № 2. - S. 266-271 . - ISSN 1991-3494
- 5 Bunghez C.L. Marketing strategies of travel agencies: A quantitative approach. Sustainability (Switzerland), 2020, 12(24), pp.1-20

- 6 Xie L., Guan X., Cheng Q., Huan T.-C.T.C. Using customer knowledge for service innovation in travel agency industry. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 2020, 45, pp.113-123
- 7 Ustenova, O.ZH. Ocenka sovremennogo sostoyaniya razvitiya turizma v Kazahstane [Tekst] / O.Zh.Ustenova, B. B. Zhunusbekova, Z.E.Namazbaeva // Statistika, uchet i audit. - 2017. - № 2 (65). - S. 173-178. - ISSN 1563-2415
- 8 Shimyrbaeva, G. Put' k serdcu turista lezhit cherez Almaty [Tekst] / G.Shimyrbaeva // Kazhastanskaya pravda. - 2021. - 6 oktyabrya. - S. 1,4
- 9 Bisengaliyev, E. Na svyashchennoi zemle Han Ordasy [Tekst] / E.Bisengaliyev // Priural'e. - 2021. - 7 maya. - S. 3
- 10 Seidalykyzy, Sh. Optimizatsiya turisticheskikh kompanii v usloviyakh karantina i zakrytiya granic [Tekst] / Sh.Seidalykyzy // Izdenis-Poisk /ser.estestv. i tekhn. nauk/. - 2021. - № 1. - S. 228-232 .
- ISSN 1560-1730
- 11 Sklyarenko, S. O razvitii ekologicheskogo turizma na territorii Ile-Alatau'skogo Nacional'nogo parka [Tekst] / S. Sklyarenko // Kansonar. - 2021. - № 2(30). - C. 28. - ISSN 1998-4001
- 12 Tleuova, B.M. Razvitie turizma v Kazahstane [Tekst] / B.M.Tleuova // Sovremennoe obrazovanie v shkole, kolledzhe i VUZ-e. - 2020. - № 4(57). - S. 35-37. - Bibliogr. v konce st.
- 13 Serikov, D. Zolotyie starateli pereklyuchayutsya na geologicheskii turizm [Tekst]/ D.Serikov // Geologiya i nedropol'zovanie Kazahstana. - 2020. - № 3 (10). - S. 8
- 14 Tleuberdinova, A.T. Faktornyie analiz razvitiya turistskogo predprinimatel'stva v Kazahstane [Tekst] / A.T.Tleuberdinova, ZH.M.Shaekina, D.M.Salauatova, Stephen Pratt// Ekonomika: strategiya i praktika. - 2020. - № 1 (15). - S. 89-100. - ISSN 1997-9967
- 15 Martin H.S., de los Salmenes Sanchez M.M.G., Herrero A. Residents' attitudes and behavioural support for tourism in host communities. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 2020, 35(2), pp.231-243
- 16 Kuhzady S., Ghasemi V. Factors influencing customers' satisfaction and dissatisfaction with hotels: A text-mining approach. *Tourism Analysis*, 2019, 24(1), pp.69-79
- 17 Dementievskaya, O. Sakral'noe mesto [Tekst] / O.Dementievskaya // Liter. - 2019. - 1 noyabrya. - S. 8
- 18 Mamraeva, D.G. Mirovoi opyt razvitiya sel'skogo turizma [Tekst] / D.G.Mamraeva, Z.N.Borbasova, L.V.Tashenova // Problemy agrorynka. - 2019. - № 2. - S. 107-115. - ISSN 1817-728H
- 19 Ignat'eva, I. A. Turizm i OOPT v Rossii: nerazryvnaya svyaz' ili neprimirimoe protivorechie [Tekst] / I. A. Ignat'eva // Stepnoi byulleten'. - 2019. - № 53. - S. 7-12. - ISSN 1684-8438
- 20 Soshnina, V.P. Osobennosti poznavatel'nogo turizma v stepnykh landshaftakh Central'no-chernozemnogo zapovednika [Tekst] / V.P.Soshnina // Stepnoi byulleten'. - 2019. - № 53. - S. 13-17. - ISSN 1684-8438
- 21 Koshkina, A.I. Opyt organizatsii stepnykh turov v Kazahstane [Tekst] / A.I.Koshkina, V.V.Voronova, S.B.Kamieva // Stepnoi byulleten'. - 2019. - № 53. - S. 32-35. - ISSN 1684-8438
- 22 Maevskii, YA. Kazakstanda agroturizmda damytuga mumkindik mol [Tekst] / YA.Maevskii // Tenge monitor. - 2019. - 7 nauryz. - B. 1, 4

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются современное состояние и тенденции развития туризма в Казахстане. Отражены основные направления развития туризма и объемы работ в этой сфере. Также в статье выявлены основные проблемы развития туризма в Казахстане и предложены пути их решения. Определены основные признаки туристской деятельности и необходимые условия для развития туризма. Приведены показатели въездного туризма в Казахстан. Определены основные факторы, препятствующие развитию внутреннего туризма и въездного туризма в Казахстане. Также отмечается, что туризм повышает популярность страны, ее авторитет в мировом сообществе и среди граждан стран.

В статье подчеркивается, что туризм является одной из приоритетных отраслей в Казахстане. Авторам на основе комплексной оценки удалось выявить слабые стороны туристской деятельности в республике. Выявлены особенности развития туристской отрасли, а также что несмотря на незначительный вклад в экономику страны, количество турфирм растет, туристские потоки увеличиваются. Как установлено на основании результатов анализа, большую долю занимает выездной туризм, но очевидно, что развитие въездного туризма является выгодным для экономики страны. В заключении определены факторы, сдерживающие развитие туризма и способствующие улучшению ситуации при их решении, предложены необходимые мероприятия для развития туризма в Казахстане.

УДК 658:338.46
МРНТИ 06.75.73

Джакупова А.К., экономикалық ғылым магистрі, негізгі автор, <https://orcid.org/0000-0001-7962-0285>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ., 090009, Қазақстан Республикасы, asel-nur-2012@mail.ru

Амангелдинова А.Э., магистрант, <https://orcid.org/0000-0001-7962-0285>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ., 090009, Қазақстан Республикасы, Ayaulym-20@mail.ru

Dzhakupova A.K., Master of Economics Sciences, the main author, <https://orcid.org/0000-0001-7962-0285>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, asel-nur-2012@mail.ru

Amangeldinova A.E., Master's student, <https://orcid.org/0000-0001-7962-0285>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, Ayaulym-20@mail.ru

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕДЕГІ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУДЫҢ МӘНІ МЕН МАЗМҰНЫ THE ESSENCE AND CONTENT OF STATE SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES – THEORY AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

Аннотация

Зерттеу тақырыбының өзектілігі шағын және орта кәсіпкерлігін қолдаудың мемлекеттік инфрақұрылымы әртүрлі институттармен ұсынылатындығына және шағын орта бизнес субъектілерін қолдау мен дамытудың жаңа институттарының пайда болуына, оның ішінде кәсіпкерлерді қолдау жөніндегі мемлекеттік өкілеттіктерді үшінші тарап коммерциялық ұйымдарына беруге байланысты. Алайда, бұл институттардың қызметі құрылымдалмаған, шок-ты қолдау бағыттары қайталанады, кәсіпкерлер үшін орталықтандырылған бірыңғай "кіру нүктесі" жоқ. Мемлекеттік мекемелердің шағын орта бизнес субъектілері арасынан өтініш берушілермен өзара іс-қимылы және шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерін ақпараттық, талдамалық, әдістемелік, құқықтық және басқа да қолдау түрлерін ұйымдастыру жөніндегі жұмыстар кәсіпкерлік ұйым қызметінің ерекшелігі мен даму сатысы ескерілмей жүзеге асырылады, бұл кәсіпкерлік қызмет субъектілерінің нақты сұранысы мен өзекті қажеттіліктеріне нашар тәуелділікті негіздейді. Заңнамалық базаның жиі өзгеруі; шағын және орта кәсіпкерлікті қолдау инфрақұрылымын дамытуға жүйелі тәсілдің болмауы (бұдан әрі - шок), шағын және орта кәсіпкерлік үшін көрсетілетін қызметтердің сапасын кешенді мониторингтеудің және бақылаудың болмауы және т. б.) экономикалық кедергілер (елдегі экономикалық жағдайдың белгісіздігі, рубль бағамының өсуі нәтижесінде шикізат бағасының үнемі өсуі, несиелер мен салықтардың жоғары ставкалары, төлем қабілеттілігінің төмендеуі және т. б.).